

Negentiende-eeuws manuscript over de behandeling van dierenziekten uit het archief van de familie Bouckaert van Waregem (België)

J. I. Bouckaert

De familie Bouckaert uit Waregem is een eeuwenoud bekend geslacht van paardenfokkers en -verzorgers, hoefsmeden, slaggers, genezers van mens en dier, dierenartsen en chirurgen. Recent kreeg ik van een verzamelaar van scheikundig en farmaceutisch materiaal een fotokopie van een handgeschreven handleiding uit 1880 "Boek der ontleedkunde, ziekten, ziekte-tekens en ziektebehandelingen der dieren", getekend Franciscus- Josephus Bouckaert, slager te Nazareth 1880. Dit handschrift bevat interessante gegevens over anatomie, fysiologie en pathologie van paarden en koeien en een onafgewerkt kapittel over duivenziekten; daarnaast ook talrijke beschrijvingen van recepten met verschillende toedieningswijzen, een omzettingstabel van oude gewichten naar het decimaal stelsel en een prijsberekening van sommige medicijnen. Ten slotte volgen een reeks bezweringen en aanroepingen van heiligen, o.a. de H. Antonius. Op het einde worden – in het Frans – de wettelijke voorwaarden besproken tot benoeming als dierenexpert en de beschrijving van de verborgen gebreken, die nopen tot afkeuring van een dier en tot verbreking van de verkoop ervan, met verwijzing naar de bewuste artikels van het Burgerlijk Wetboek (Code Civil art.1641-1649). In de voorste binnenkast zijn meerdere doodsprentjes gekleefd, die duidelijk naar onze familie verwijzen.

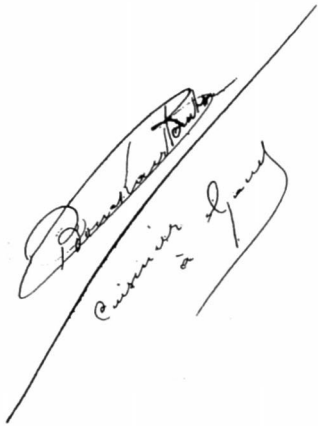
Afb. 1: Boek der Ontleedkunde

De geschiedenis van de familie kan worden uitgewerkt aan de hand van de stamboom, van doodsprentjes en foto's en ook van meerdere andere documenten. Tevens is onze familie een duidelijk voorbeeld van de ontwikkeling van het beroep van dierenarts in onze gewesten. Ook dient opgemerkt dat in West-Vlaanderen, in de streek van Kortrijk (Harelbeke, Bossuit, Wervik) en Izegem, meerdere families Bouckaert voorkomen met de volgende beroepen: slaggers, veeartsen, genezers en artsen.

I. Het manuscript van Franciscus Josephus Bouckaert

Op de eerste bladzijde van dit manuscript van 125 bladzijden staat een handtekening van de vermoedelijke laatste eigenaar: Bouckaert (voornaam onleesbaar), cuisinier à Gand. Het manuscript is in een mooi handschrift geschreven en begint op de eerste pagina met een verwijzing naar de auteur:

*“gedaan te Nazareth den 24.9ber 1880
- in den ouderdom van 26 jaren 11 maanden en 11 dagen
- franciscus josephus Bouckaert
- zoon van Augustien — en Rosalie Terryn
- geboren tot Waereghem den 13xter 1853
- handtekening”*

Afb. 2: Handtekening

Dan volgt de zogenaamde “bekentenis” met een lange beschrijving van lichamelijke klachten, waaraan de schrijver lijdt en waardoor hij meent niet lang te zullen leven. Het zijn vooral hoofdpijnen en maagklachten; deze laatste nemen ’s nachts toe en gaan dan gepaard met zure oprispingen. Meerdere aangewende middelen brengen geen baat, zodat hij het leven somber inziet en vreest vroeg te zullen sterven. Op de achterkant van de laatste pagina over de klachten staat vermeld: “ge zult gelieven mijn verlangen te eerbiedigen en dit gesloten te houden, tot.....(de dood)”.

Afb. 3: Gedachtenis Francisus-Josephus en Augustien Bouckaert

BID VOOR DE ZIEL
VAN ZALIGER
Franciscus-Josephus
BOUCKAERT,
ECHTGENOOT VAN SABINA DE BYCKE,
Veeartsenykundigen, geboren te Waereghem
den 15 Maert 1753,
en aldaer overleden den 25 February 1852,
(naby 99 jaren oud.)

Duizend jaren zyn voor uwe oogen ó God, gelyk den dag van gisteren, die voorby is. Ps. 89.
Hy was een oprecht, rechtvaardig man, vreesde God, daerom was hy bemind en zyne gedachtenis is in zegening. Job. 1. EccL. 45.
Hy was bedroefd met die in druk en lyden waren, en zyne ziel had medelyden met den armen. Job. c. 30. v. 25.

LIEVE KINDEREN! ik heb ul. getoond poer myne voorskelzen, dat het noodig is ul. te erinneren de woorden die den Heer Jesus zelf heeft uitgesproken: • dat het een meerder geluk is te geven dan te ontvangen. •
Ik verzoek u maer eene zaak, dat is van my indachtig te zyn aan den outser des Heere alwaer gy zyt. S. AUG. CONZ. l. 9. c. 11.

R. I. P.

✠ Bid voor de ziel van
AUGUSTIEN BOUCKAERT
Echtgenoot van ROSALIE TERRYN
geboren te Waereghem, den 18 Augusti 1815, en aldaer overleden den 24 Februari 1889.

Goede echtgenoot en goede vader, gedroeg hy zich met groot beleid, bleef standvastiglyk den dienst van God aangekleefd, gehoorzaamde stiptelyk aan de oversten der Heilige Keik en bewees op behoorlyken tijd zijne hulde aan zynen Schepper en Zaligmaker. H. Canisius.
Zalig is hij die altijd de uur zynen dood voor oogen heeft en die zich alle dage bereidt om te sterven. Vele sterven onverwachts, want de Zoon des menschen zal komen op eene uur die gij het minst zult denken. De rechtvaardige sterft ook, maar hij sterft gerust, want gelyk zijne dood de uitgang is van het tegenwoordig, alzoo is zij ook de ingang van een beter leven. Nav. Chr. H. Bern.

Bemide Echtgenootte en lieve Kinderen, voor u alleen wenschte ik nog te leven. Doch weest niet ontroostbaar in uwe droefheid, gelyk dese die geene hoop hebben. Indien God slaat met de eene hand, hij zalft met de andere. De wegendes Heeren zyn ondoordringbaar. Thess. iv. Job. v. Rom. xz. Zoete Herten van Jeausen Maria, weest mijn toevlucht. (300 dagen afaat)

Drukk. Ducatillon & Zonen, Kortrijkstraat, Waereghem.

In de binnenzijde van de voorste kaft zijn enkele doodsprentjes gekleefd van zijn vader Augustijn (1815-1889) (zie afb. 3), zijn grootmoeder Sabina De Rycke en zijn grootvader Franciscus Josephus (1753-1852) (zie afb. 3). Die verwijzen duidelijk naar onze familie; we komen er later op terug. Daarop volgt een alfabetische TAFEL-LEGENDE van "afwerping van de vrucht" tot "ziekten der honden", die verwijzen naar de bladzijden 60 tot 108. Een specifiek hoofdstuk over honden is echter niet terug te vinden en ook het hoofdstuk over duivenziekten is onvolledig.

Tafel-Legende.			
18	afwerping van de vrucht.	64	Longziekte
29	adventsteking.	68	Lerwziekte
30	afloop.	69	Lijfmeidwziekte.
63	Borstvliesontsteking	80	Longgevaarzaamheid.
64	Buikvliesontsteking	83	Lijfmeidwvliesontsteking
69	Blaasstekelt.	94	Longtettering.
74	Buikholoed.	95	Longpypvormziekte
80	Bliksemens. gevaarzaamheid.	108	Longwormziekte der schape.
84	Bloedspijmellen	109	Wormziekte der verhand.
87	Beenutwasfering	65	Wormziekte
88	Bloedstortingens	70	Wormziekte
90	Besmettelijken Darmafloop.	72	Wormvrijgester.
92	Besmettelijken wijkte der hoorn	80:81:82:83.	Wormvrijgester
96	Bloedsifting	68	Wormziekte
98	Coerbe	72	Wormziekte
100	Darmziekte	59	Oogontsteking
104	Darmziekte	79	Opbouwring der Pis.
105	Duizucht.	89	Ontsteking van den eers.
109	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	100	Ontsteking van het halskluksiaal
83	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	100	" van de lijfmeiden
104	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	101	" van den veldeworm.
107	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	40	Piswiel
108	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	88	Piswiel
109	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	89	Piswielziekte
110	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	89	Piswielontsteking
111	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	88	Schurft.
112	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	100	Schurft der Schape.
113	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	108	Schurft der honden
114	Gezichtwaarmathemas. Pauland.	81	Voetontsteking is van de honden

Afb. 4: Tafellegende

70	Veluwslag. E. bulite
71	Verouderde - Frigiditate - der Poandieren
72	Verouderde - hekken in der Slokdarm
74	Wormen der indersanden
77	Waterbuisen - 78 = Watergeymellen
80	Wonden
83	Waterachtige gesteltheid der kuisen
100	Wormen der kuisen
106	Waterachtige gesteltheid der Schape
73	Zymmelijne of volle Frigiditate
84	Zeladigeymellen
107	Ziekt. der kuisen - Hondenplag

Afb. 5: Registratie dood van F.J. Bouckaert

Quatuordec. Nazareth den 24. 9de 1880.
 In den leeftijd van 26 jaren 11 maanden
 en 11 dagen.

Franciscus Josephus Bouckaert
 woon van

Augustien - en Rosalie Cerryn
 geboren te Waereghem
 den 13 26de 78. 53.

F. Bouckaert

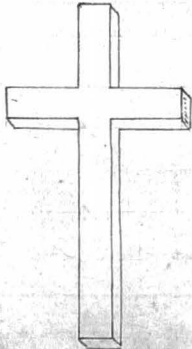
« In den weg des verberfs ik myne zichte gevonden »
 die overvloed is geweest van al myn lyden en smarten »
 en van mynen vroegtydigen doot !! .....

Woge myne stem aan alle nakomelingen tot voorbeeld dienen! .....

Ik heb droefheid en kwellingen gevonden, maar v'ouwe,
 kinderzarr, weent niet, stelt uw betrouwen op den Heere,
 want zijne bemiddelingheid is groot voor al die die Hem
 aanroepen; wee droefheid v'ouwe in vreugd veranderd worden. DAY. MAT.
 Heere verberg de ziel van mynen Sinaar; wees myne ziel
 en al bare smarten gedachtig.

Barmhertig Opperheer! wil myne ziel afdiermen.
 Versterk, troost en sla by myn' welbenidende vrouw.
 Moge uw arm, o Heer, myn' kinderen beschermen.
 Ja, wees hun leidman, in dit droevig dal van rouw.
 Myn' goede vrouw, hi, die ik zoo vroeg moest verlaten.
 Troost u; eens zien we elker in 's heuvels slot weer.
 Saer drinken wy de vreugd uit zuiv're gulle vaten.
 De Beer is 't ware leven, by Hem geen scheiding meer.
 Gy, Broeders; Zusters; vrienden, my zee toegenehen.
 Reikt eens hulp'nd hand aen Vrouw en toeder k'roost.
 Want zeker schenkt de Beer genick en milden zegen.
 Aen die aen weduw en wees verleen en helpen troost!

R. I. P.

Afb. 6: Ontwerp gedachtenis

Het eigenlijke werk is ingedeeld in vijf hoofdstukken, *kours* of *cours* genoemd:

<p>1. Eersten Cours “Over de uitwendige wetenschappen der peerden.”</p>
<p>2. Tweeden Cours Ontleedkunde</p>
<p>3. Derden Cours “Over de behandeling en kenteekens der ziekten”</p>
<p>4. Besmettelijke Ziekten “Van de teekens die de besmettelijke Ziekten doen kennen van in hun begin, voor dewelke de wet de tusschenkomst verheyscht van een Rijks-Veearts</p>
<p>5. Vijfden Cours “Van de natuurlijke en heelkundige eigenschappen der volgende zelfstandigheden en de hoeveelheid waarin zij mogen gebruikt worden”</p>

1. Eersten Cours

“Over de uitwendige wetenschappen der peerden”

- Verdeeling der onderscheydene uitwendige deelen der peerden
- Beschrijving van ieder deel des lichaams
  - Van de onafhankelijke deelen des hoofds
  - Van de schouder en de voorarm
  - Den voet

2. Tweeden Cours

Ontleedkunde over de

- Werktuigen der spijsverteering
- Van de ademhaalingswerktuigen
- Werktuigen van den omloop des bloeds
  - Longaderstelsel
  - Algemeen slagaderstelsel
  - De Aderen
  - De Watervatten (=lymfewegen)

3. Derden Cours

“Over de behandeling en kenteekens der ziekten”

Handelt over ontstekingen van uitwendige en inwendige organen, gewrichtsreuma en manken, darmziekten, ziekten van koeien, schapen, honden en verkens.

Telkens in ongeveer dezelfde volgorde:

- oorzaken
- verschijnselen
- behandeling

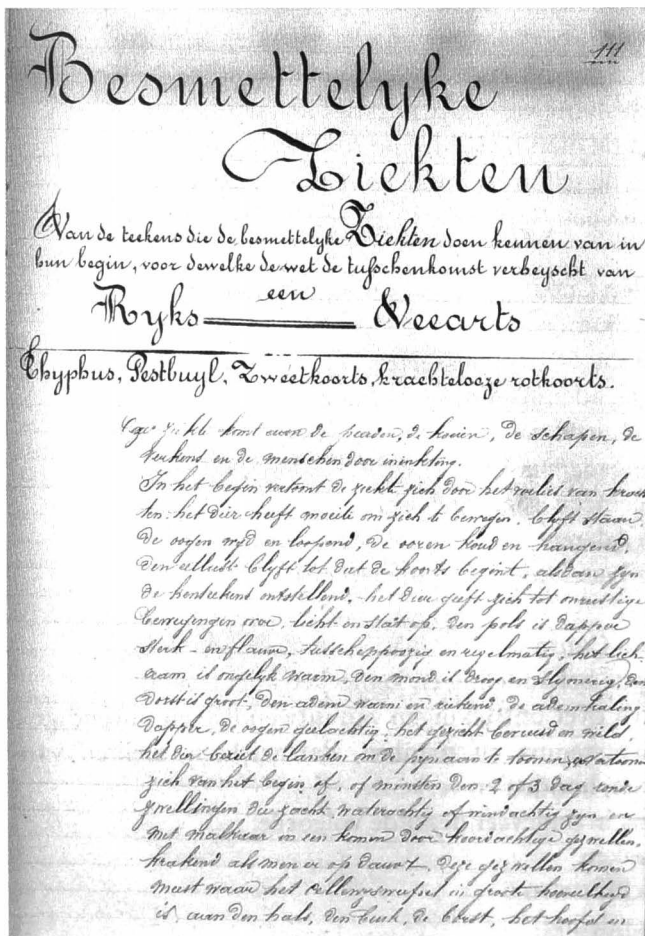
4. Besmettelijke Ziekten

“Van de teekens die de besmettelijke Ziekten doen kennen van in hun begin, voor dewelke de wet de tusschenkomst verheyscht van een Rijks-Veearts”

- Typhus, Pestbuyl, Zweetkoorts, Krachtelooze Rotkoorts (of Pestkool), Schaapspokken, Razerny, Besmettelijke Voetziekte der Schapen
- Maatregelen welke men nemen moet om den voortgang der besmettelijke ziekten te beletten
- Het gevaar, welke den mensch loopt met het vleesch te eten der beesten gestorven van besmettelijke ziekten
- Het gebruik welke den mensch maken mag van de overblijfselen der dieren dood van besmettelijke ziekten.

5. Vijfden Cours

“Van de natuurlijke en heilkundige eigenschappen der volgende zelfstandigheden en de hoeveelheid waarin zij mogen gebruikt worden”.

Afb. 7: Besmettelijke Ziekten

Hier volgt de opsomming in alfabetische volgorde van Aloës tot Zwarte Nieswortel, met achtereenvolgens beschrijving van het geneesmiddel, de werking ervan en de toedieningsvorm met dosis voor verschillende indicaties. Op blz. 153 en volgende worden de toedieningswijzen gegeven, namelijk drank, slikmiddel, bal of pil, wrijving of strijking, inspuiting of kleysterie, pappen, evenals een omzettingstabel van oude maten (ponden, granen, pinten en druppels) naar het decimale stelsel:

Oude gewichten	is gelijk aan	afkorting	Nieuwe gewichten	
II ponden	32 oncen	pd II	1 kilogramme	1000 grammen
I pond	16 id	pd I	5 hectogramme	500 id
1/II id	8 id	pd		
I once	8 dragma			32 id
1/II id	4 id			16 id
I dragma	72 grainen			4 id
1/II id	36 id			2 id
I scrupula	24 id			1 1/3 id
II grainen		gr II		1 décigramme
I grain		gr I		1/2 décigramme

Oude gewichten	is gelijk aan	afkorting	Nieuwe gewichten	
II pinten			1 liter	
I pinte			1/2 liter	
1/II id			1/4 liter	
I maatje			1/8 liter	= 128 gramm
I lepe			8 gramm	
I druppel			1/2 décigramme	

Recepten

Vruchtafdrijvende, wormdodende, pijnstillende, koortswerende, krampstillende en braakmiddelen. Voor de longteering der menschen, koorts en vijt. Recept voor kinderziekte (R/ Tarwezemelen en kandijsuiker), slijmziekten en bij het zuur der kinderen (R/ Ca-carbonaat en fosfaat, Bismuth en rabarbersiroop). Het is merkwaardig dat hier medicijnen voor mens en dier door elkaar vermeld staan!

Prijs der Medicamenten per kilo of per liter

Duiven-Ziekten

- Het Snot: kenteekenen, oorzaken en behandeling, o.a. met homeopathische middelen.
- Tering der jonge duiven
- Slechte spijsvertering

- Gele mondzwam (steen)
- Buikloop
- Ingewandswormen en wormzuchtige buikloop
- Reutel
- Hoest
- Steen rond den Endeldarm
- Gezwollen Buik
- Windeieren
- Wratten-Pokken
- Schreiende oogen
- Polyp of Steen (in de keel) Epilepsie ou mal caduc. Vallende ziekte.
Storing van het zenuwgestel
- Geraaktheid (Apoplexie)
- VLEUGELZIEKTE: verder onafgewerkt.

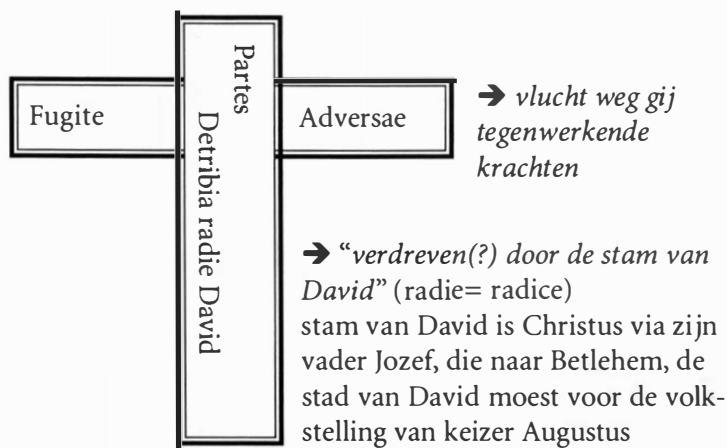
Reeks bezwingingen en aanroepingen van Heiligen

1. Men vraagt den naam van het kind (of kinders), van de ouders alsook hunne woonplaats.
2. Men noemt hen in den beginne der gebeden, dan voor het Evangelie van den H. Joannes.
3. Gekomen aan het Noorden (Het Woord is vleesch geworden... enz.), men kust met de lippen de stoffen waarover de gebeden gedaan worden.
4. Men geeft de stoffen te verdeelen in opeenvolgende dagen waarvan alle morgenden nuchter een negende deel wordt ingenomen.
5. Men doet de ouders dagelijks, kortst voor of naar het ingeven der stoffen, bidden 5 Onze Vader en 5 Wees Gegroet ...
6. Men begint de gebeden met het maken van een goed teeken des H. Kruis, en zegt *Den naam..... Mijn geloof, mijne hoop en mijn betrouwen in U Almogenden God die heerschappij hebt over alle dingen die door U gemaakt of geschapen zijn. En U Hemelsche Geesten Dienaren van God, wij roepen om uwe hulp opdat onze groote machtige vijanden de duivelen der helle dewelke onze verderfenis hebben gezworen, over ons de overhand niet krijgen zouden noch ons en zouden kunnen deeren van als dat onmatiglijk is en ons bevrijden van alle tooverij, gelijk Daniël in den kuil der leeuwen hebt bevrijdt en zoals Gij ook de drij jongelingen hebt bevrijdt van het vuur, ik stel mijn betrouwen in uwe barmhertigheid in alle ongeval door de gebeden die ik hierna lezen zal.*
7. Men begint met de belijdenis van den H. Augustinus... waarin men met alle mogelijke berouw alle zijne zonden belijdt opdat men te beter verkrijge hetgeene men verzoekt.
8. Evangelie van den H. Joannes.
9. Onze Vader, Wees Gegroet, Akten van Geloof, Hoop en Liefde en Berouw.

10. Godvruchtige beweging tot den H. Antonius.
11. *O Heer Jesus-Christus, Almachtigen God, Leeuw des geslachts van Juda en Onoverwinnelijke Koning, aan wiens macht niemand in den Hemel of in de hel kan wederstaan, die gij niet allen hebt in U zelve, ja zelfs zijt de oneijndige onbepaalbare macht, maar die ook medelijden hebt verleent aan uwen H... die uwen dienaar Antonius zoo glorieuselijk door triompheren over alle macht en de boosheid der hel. Verguns ons door zijne verdiensten dat den booze vijand nooit enige macht hetzij in onze ziel hetzij in ons lichaam, noch door zich zelve noch door zijne dienaren over ons en mag krijgen; leert ons alle bedrog der duivelen klaarlijk kennen hunne listen voorzichtiglijk vluchten in hunne macht kloekmoediglijk neder slaan, opdat zij nooit en mogen roemen dat zij ons hebben overwonnen maar opdat Gij in ons en met ons altijd strijdet en ons ook altijd over hun laat glorieeren en triompheren die leeft en regeert met den Vader en den H. Geest in alle eeuwen. Amen.*

Om iemand te bezweeren die betooverd is tzij mensch of beeste: H. Joannes (voor kinderen), H. Augustinus en het H. Kruis worden aanroepen en Satan afgezworen.

Om te weten of iemand betooverd is tzij mensch of beeste, †: St. Augustinus door den zegen en het teeken des H. Kruis, Heer ontfermt U onzer †. Amen.

O Allerheiligste Drijvuldigheid O Almogende God van Hemel en van aarde door de groote verdiensten van de bloedige Passie en de allerbitterste dood die uwen allerlieftsten zoon Jesus-Christus gebenedijd heeft geleden op deze wereld en in deze van zijn H. Kruis †; dat Jésus op zijne gebenedijde schouderen droeg na den berg van Calvari n belijft mij te zegenen heden en altijd mijne ziel en mijn vel mijn vleesch en mijn

bloed opdat ik gedurende deze dagen en ook gedurende geheel mijn leven mij noch vuur noch water en overvalle, noch been, noch steen, noch wapen, noch geschut noch zweerden op mij en snijden sedert dat zij gesmeed, noch ijzer noch staal, noch tin of kopeer, noch kruid of lood noch metaal en mogen mij niet hinderen dat wilt God ten dezen stonde mij jonken door zijn H. Kruis en zijn bloedige wonden dat ik heden niet moet gaan ofte verkeeren met mannen ofte wijven daar enig kwaad in leydt daartoe helpt mij God en al zijn heiligen. In de naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes. Amen. De Heilige Joannes ging achter het land met Jésus, zonder last en zonder schande daar zij kwamen aan de Jordane daar Jesus-Christus zelve ging en zijn Heilig doopsel ontving daar sloeg God zijne roede in de Jordane en de Jordane nederstond. Alzoo moeten alle wapenen en zweerden, steen been, ijzer en staal, tin en koper, zilver en goud, kruid en lood en m taal, door Gods almogendheid mij nederstaan (of wederstaan?) en alle valsche tongen van mij slaan, mijne ziel, mijn vleesch, mijn bloed moeten door Gods zegeningen zijn behoed. dit jonke mij God die het alles heeft gejonk. Jésus, Jésus, Jésus, Maria Anna Joseph, wilt bij bijstaan en mij ter hulp komen. Amen.

Deze consignatie las St. Jean op twee boze geesten, zoo wie dit over zich draagt en zal nimmermeer sterven onvoorziens, noch in geen vuur verbranden, noch in geen water verdrinken, donder of bliksem en mag hem niet deeren, steen, been, kruid, lood, ijzer, staal, koper en m taal, tovenaars en tooveressen en des duivels bedrog noch de geesten van den menschen tot den meesten en kan en niet hinderen. In den naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geest. Amen.

1° Ik bezweere bij de H. Drijvuldigheid en God, steen, been, kruid, lood, ijzer, staal, koper, tin en metaal. _† _† _†

2° Ik bezweere bij de bittere Passie Jésus-Christus, steen, been, kruid, lood, ijzer, staal, koper, tin en metaal . †. †. †.

3° Ik bezweer u bij de H. Drijvuldigheid eenen God, steen, been, enz.. †. †. †.

4° Ik bezweere u bij de donkere lucht die daar was als Jésus aan het kruis hing en riep! Ach! Vader vergeef het hun want zij weten niet wat zij doen, steen, been , enz... †.†.†.

5° Ik bezweer u bij de bittere Passie Christus, steen, been, enz.. †.†.†.

6° Ik bezweer bij de H. Maria altijd Maagd en Moeder van Jésus, steen, been, enz... † † †

7° Ik bezweer u bij de zeven weeën van de H. Maria bedroefd, steen, been, enz...

† † †.

8° Ik bezweer u ten laatste bij alle Gods lieve Heiligen ende Martelaren, steen, been, kruid, lood, ijzer, staal, koper, tin en

metaal, tovenaars en tooveressen alle bedrog der duivelen nocte geesten van den minsten tot den meesten mij niet hindren mag † † Amen. Consa asa nobis.

Om de wormen uit of van het land te doen verdwijnen

Laat gedurende negen dagen het volgende gebed op elken hoek van de partij. Steekt drij stokskens omtrent het midden van de partij op de wijze dat gij kruiswijze het land overgaande in het medden der partij met den voet op een dier stokskens komt. Nuchteren zijnde leest men het volgende gebed:

St. Germinus ofte rechte gezeid Germanus leg onderweg dood de wormen die hem vreezen zijn hert dat zij vertrekken zoo moeten zij dit koornveld, loofveld, enz... verlaten in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes. Amen. Op elken hoek een † in het midden drij †. Dit doet men alzoo op iederen der negendagen.

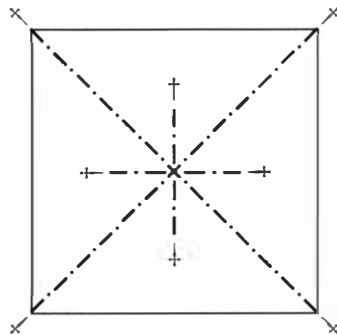
(De H. Germanus of Germain wordt aanroepen tegen de wormen omdat een legende uit een boekje over heiligen zegt dat hij een haan die zijn stem kwijt was, door gezegende wormen te geven, terug kon doen kraaien! Hierin kan het verband dus gezocht worden!)

Om de rupsen en te dooden leest men het volgende gebed

Men gaat voor zonsopstand nuchteren en werpt gewijd water op iederen hoek en omtrent het midden der partij al lezende het volgende gebed: Gaat van hier gij rupsenen met al uw boos venijn. God gebied dat gij St. Jeans zult laten groeien en dat gij zult aarde eten; door het St. Jeans Evangelie:

“Begin”

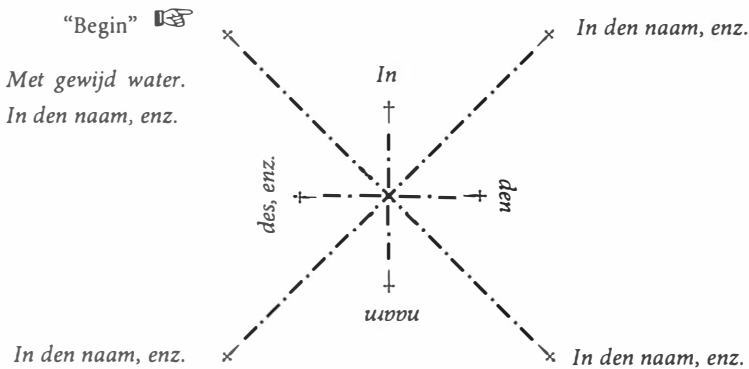
*In den des Vaders... enz.
Met wijwater en den duim
op de aarde teekenen zoals
hiernevens verbeeld staat.*

Een Vader ons.... en Wees Gegroet

Tegen de wormen in het land

St. Petrus en St. Paulus en St. Jean gingen achter het land en zij zeiden: Heere daar zijn wormen in het land, daar zijn er zwarte, grauwe, blauwe, geele, groene, witte en roode, door de Passie Christus moeten zij den derden dag sterven de dood † † †.

te midden het gebed doet men een † : op een vrijdag beginnende en drij opeenvolgende dagen het gebed onderhoudende alsook het werpen van gewijd water op de vijf plaatsen.

Om ertvlooiën, slekken, sprinkhanen en rupsenen te verdrijven

O, Heere Jésus-Christus helpt ons van de onnatuurlijke beesten die deze vruchten komen te vernietigen door de hulp van uwe Heilige Moeder die ons Heere Jesus-Christus die met u leeft ende regeert in de eeuwigheid van den H. Geest voor alle eeuwen- Amen.

Ik geloove en betrouwe op de almogenden God die heerschappij hebt over alle dingen die door U geschapen zijn, en de hemelsche Geestendienaren van God wij roepen om uwe hulp opdat onze groote machtige vijanden de duivelen der helle, dewelke onze verderfenis hebben gezworeen over ons de overhand niet en krijgen noch ons en kunnen deeren van al wat onnatuurlijk is en ons bevrijden van alle tooverij, gelijk gij Daniël in de kuil der leeuwen , hebt ook bevrijdt de drij jongelingen in den gloeienden hoven, ik stelle mijn betrouwen op U almogenden God in alle tribulatiën en ongevallen door de gebeden die ik hierna lezen zal . Amen . Evangelie van de H. Joannes. alsook vijf onze vaders en vijf Wees Gegroet.

Over de ratten

Ik bezweer u bij God en alle zijne Heiligen † dat gij zult vertrekken in 's werlds gebied Batiunus(?) in den naam van Jésus-Christus † gespuis, vervloekt en vermaledijd is Satanus helsch gespuis en ik geloof in Jesus-Christus. Antonius van Padua verhoort mij ..... helsen vijand ik geloof aan Jesus-Christus. † belsebuck Batianus gij moet vertrekken in 's werlds gebied, in den naam van Jesus-Christus †. Ik aanroep geheel hemelsch hof tot hulp en bijstand.+ Belsior vervloekt en vermaledijd zijt gij tot in het diepst van de helle Batianus helsch gespuis 't is hier uw laatst ..... vertrekt. Vijf paternosters en het Evangelie van den H. Joannes

Om de bieen te doen beete

In den naam des Heeren moet alles geschieden. Bie en biëns Moeder ik bezweere u bij levenden God dat gij straks dalet in het groene gras en vergaderet honieg ende wasch tot onderhoud van onze moeder de Heilige Kerk. In den naam des Vaders, des Zoons, enz...

Voor de verbrandheid

Men zegge deze woorden:

Ik belete den brand ter eere van den H. Laurentius dat meer inwendig dan uitwendig kome. Drijmaal met gewijd op het verbrande dee een kruis † gemaakt en negen dagen drijmaal den Onze Vader en den Wees Gegroet.

Om den brand(vuur) af te lezen

Den Heere Jesus-Christus was gekruist en gestorven op deze aarde en in zijne wonden was er noch zwellung noch zwering zoo hoop ik dat deze wonde niet en zal zwellen ofte zweren noch de eerste noch de tweede noch de derde maal.

In den naam des Vaders, des Zoons , enz. dit 3 maal.

Om den brand af te lezen

† † † Brand ik bezweere u bij de vijf bloedige wonden van Christus. tot daar en niet verder door de zegen en het teeken des H. Kruis lost(?) de waarheid Christus Heere. Amen. † † †

Om den koorts af te breken

Gij zult schrijven deze woorden en teekens op den arm, als den koortschen aankomt. Tot negen maal toe. †abracaby † racaby †acaby †aby † bay † ay † y †.

Om den koorts af te schrijven met drij zalige woorden

Schrijf deze woorden op bladeren van salie of sailli en geef het aan de zieke tegen als den koorts aankomt : - 1ste dag Jesus is geboren, - 2de dag Jesus is gestorven, - "4de(?) dag Jesus is verrezen."

Over de koortsen

† † † Koorts ik bemane en bezweere u bij de vijf bloedige wonden van Christus. † † † door de zegen en de teekens des H. Kruis. † † † Christus ontferm u onzer. Christus hoort ons. Christus verhoort ons.

Koorts ik bezweere u door de pomperijen † † †, door het H. doopsel waar men de naam van de Peter heeft onvangen, Heere, ontfermt u onzer. Christus ontfermt u onzer. Christus hoort ons † † † door den zegen en de teekens des H. Kruis † † †.

Koorts ik bezweere u bij den levenden God door de zegen en de teekens des H. Kruis † † † door het teeken des H. Kruis Christi † † †. Heere ontfermt u onzer. Christie ontfermt u onzer. Christus hoort ons. Christus verhoort onst † †.

God Hemelsche Vader, ontfermt u onzer. Eenen God ontfermt u onzer. Christus hoort ons. Christus verhoort ons, leeft de waarheid Christus Heere † † †. Door den zegen en de teekens des H. Kruis Christus. Amen. Christus hoort ons. Christus verhoort ons. amen. † † †. Negen Onze Vader en id Weesgegroet, ter eere van de Passie Christi, te lezen voor de persoon die de koortsen heeft gedurende negen dagen, daarna alle dagen een Onze Vader "verminderen" tot dat het gebed op niet komt.

De krampachtige smachtende pijnen aan het
 herb. die reeds ^{mi} zoveel slaapeloze nachten had.
 den doen doorduren, waren zoodanig verjaakt
 en vermindert, dat ik er zelden in den slaap
 nog door verontst. wierd; de scherp stekende
 pijnen aan de borst, lieten zich slechts nog lichtelijk
 en by tusschenpoogen gevoelen en de verbetering
 der spijsvertering bracht grootte verlichting by
 aan de maag.

Deze krachtvolle genesmiddelen konden
 nochtans, die zoo sterk gewortelde kwalen
 niet ganssch overmeesteren en lieten alzo
 eene onvolkomene genezing na. Die Heilad!
 allichtelijk door die verouderde ziekten wederom
 overmeesterd, weldra aan myne lichaam
 Zaakontrent (in weinig minderen graad van pijnen)
 den vorigen wanhoopenden toestand teruggeef.
 ... .. Het reeds jaren ligen deze gevaar-
 lyke vijanden (ziekten) worstelende, moet het
 sterkste lichaam, uitgeput en ontkracht, onder
 den lydendenen laste bukken, en eijndelyk
 aan de overmacht toegeven en ... .. en
 en ... .. bezwijken.

Ik zeg het voor de tweede maal ... .. Ik
 verwacht, ik leef in afwachting eener
 ... .. oogenblikkelyke dood ... ..

Afb. 8: De krampachtige smachtende pijnen

Om te geven aan een hond gebeten door een razende

(= moeilijk leesbare spreuk)

“† arpie † Gallas padt † arpiet † galla piet † † †

?? † bryteng † adrus danst. + byriarem prysset † Syt piet santy † .prytas Santus Sembert.”

Tegen het bloeden uit den neus

Sanguis manne pare sient Christus fecit in sanguinus manne in tua venis tuis Christus in sua poena Sanguis mannen Jesus Christus quanda fecit crucifixus.

(dit is een totaal vervormde toverspreuk, die niet te vertalen is)

Godvruchtige beweging tot den H. Antonius

“H. Antonius! glorieuze overwinnaar van duivel en hel, van al hun listigheden en macht; slaat uwe barmhartige oogen op ons; die hier in het leven zijn in gedurigen strijd; die menschen in het midden van zeer booze, arlistige en sterke vijanden; die wel voor ons maar niet voor U onzichtbaar zijn: wapent ons tegen hun door uwe krachtige voorpraak; verlicht ons opdat wij hun moge kennen; beschermt ons tegen hunne boosheid en verplet hunne macht, opdat zij ons nog door hun zelve noch door hunne boze Dienaren, hetzij ons lichaam, hetzij in de ziel nooit mogen deeren of overwinnen. Drückt in onze ziel dit zo verbaarlijk wapen, hetwelk zij zoo schromen, het teeken des H. Kruis zeg of enne met groote macht. Ziet hier het kruis des Heeren + . Vlucht van hier alle tegenstrijdige partijen die den Leeuw des geslachts van Juda, den wortel van David heeft verwonnen. Alleluia - Alleluia.”

Prière à St. Antoine = identieke vertaling van de Nederlandse tekst.

- Des vices rédhitoires (= verborgen gebreken) dans les ventes et échanges d’animaux domestiques:

Deze zijn uitgewerkt volgens verschillende wetten, koninklijke Besluiten, Gemeentewetten, enz..., in het bijzonder art. 1641 van het Burgerlijk Wetboek 1862, art.1 van de wet van 28 jan.1870, het KB van 18 febr.1862 en 26 aug. 1867.

- Requête au juge-de-paix pour obtenir la nomination d’experts (model van aanvraag formulier met voorwaarden tot benoeming van expert vlg. KB 1862, 1867, 1869 an 1870).

- Vergelijkende tabel van de verborgen gebreken en de garantieperiodes

Deze tabel geeft een vergelijking tussen België, Frankrijk, Luxemburg en Pruisen, met verwijzing naar het Hollandse Burg. Wetboek de Napoleontische Code.

Ten slotte volgt een weergave van Artikel 1541 tot 1649 van het Burgerlijk Wetboek in verband met deze problematiek.

II. Bespreking van het manuscript en van zijn auteur

Franciscus Josephus II werd geboren op 13 december 1853 te Waregem en stierf op 13 juli 1896 te Nazareth; hij was gehuwd met Mathilde De Meulemeester. Nonkel François, zoals hij genoemd werd in de familie, oefende het beroep van slager uit, maar was in de streek tevens bedrijvig als genezer naar aloude familietraditie, trouwens zoals zijn vader, Augustijn, bijgenaamd “Stientje”. Deze was een meer

volkse figuur dan zijn oom Jan Baptist, mijn voorvader. Het handschrift getuigt van een behoorlijke kennis van de pathologie en van de werking en bereiding van geneesmiddelen, evenals de wettelijke bepalingen in verband met de verkoop van dieren en de aanstelling tot expert. Zijn kennis blijkt ook uit zijn persoonlijke bemerkingen en zijn verwijzingen naar ervaring van anderen, alsook zijn interesse door enkele knipsels uit kranten en tijdschriften over ziekten en behandelingen. Dit kan eveneens bewezen worden aan de hand van een ingekleefd verzendingsstrookje, vermoedelijk van een geneesmiddel, van een apotheek uit Kortrijk:

Envoi de H. BOSSAERT, Pharmacie- Droguerie A l'Elephant, Grand- Place, 51, Courtrai(= huidige apotheek De Krokodil?) à Mr. Francois Bouckaert, Slachter, bureau restant, Eecke- Nazareth - Départ le 29-1-1880.

Het werk is zeer didactisch en systematisch opgesteld met telkens uitvoerige beschrijvingen van de ziekte tekens, de mogelijke oorzaak, indien deze gekend is en de behandeling door medicatie, aderlating of andere middelen; er volgt een beschrijving van de verschillende bereidingen en ook in sommige gevallen eigen ervaring of die van anderen. Hij kent ook zijn beperkingen aangezien hij de ziekten vermeldt, waarbij de tussenkomst van een veearts vereist is. Men kan zich afvragen waar hij zijn kennis haalde, omdat hij als 27-jarige hierover al een boek schreef. Uit het Kruidboek van zijn grootvader? Uit notities van zijn vader? Daarnaast dient ook opgemerkt te worden dat de inhoud ongeveer overeenstemt met de examenstof voor paardenmeester! Het manuscript bevat twee losse tekeningen van geneeskundige planten, namelijk de grote waterpepe, waarvan een beschrijving van blad en zaad, maar niet van de wortel (wel van de kleine waterpepe) bij Dodoens op blz. 1015 teruggevonden kan worden. De tweede tekening, de elsranke, is niet identiek aan Dodoens. In het manuscript zit een klein boekje van de hand van E. Campens, ryksveeartsenijkundig lid van de provinciale landbouwcommissie van Oost-Vlaanderen: "Over de koopvernietigende gebreken en de Waerborging in het verkoopen en verwisselen van huisdieren" (volgens de grondregels van het Burgerlyk Wetboek en de wyzigende Wet van 28 January 1850). Dit werd uitgegeven te Gent, Boekwinkel van H. Hoste, Veldstraat, 43, 1850 en gedrukt in Drukkery van F. en E. Gyselynck. Het bevat een stempel van de eigenaar, Ed. Campe met kelk en slang. De ziekten worden in het Frans benoemd, omdat dit de enige wettelijke benamingen zijn, maar de uitleg is verder in het Nederlands.

De maagklachten die hij in zijn bekentenis beschrijft, zijn ook eigen aan de familie: mijn vader werd als 17-jarige dringend geopereerd wegens een maagperforatie en had verder maaglast gedurende zijn

Afb. 9: Elsranke

hele leven een oom onderging eveneens een maagresectie na tevergeefs jarenlange conservatieve behandelingen, o.a. het eten van rauwe eieren bij het ontbijt!

Het gebruik van gebeden en bezweringsformules bij ziekten van mens en dier en het aanroepen van heiligen was zeer gebruikelijk in onze gewesten: ook het boek van Leuridan bevat dergelijke formules. Mijn overgrootvader Jan Baptist III schreef rond 1911 een bundel over de aanroeping van de heilige Antonius, die te vinden was in de Universitaire bibliotheek van Leuven voor de splitsing. In tegenstelling tot wat men zou verwachten zijn deze gebruiken in onze tijd nog niet verdwenen: tijdens de laatste epidemie van varkenspest konden de fabrikanten van St.-Antoniusbeelden - de traditionele beschermer van het vee en in het bijzonder van de varkens - aan de vraag niet voldoen!

Geneesboeken werden destijds gekoesterd als een "familiegoed": de theoretische kennis van de geneeskruiden en de praktijk van de kruidengeneeskunde bleven bewaard als een familiegeheim en moesten angstvallig binnen de familie bewaard blijven. Zo schrijft onze Franciscus-Josephus: "ge zult gelieven mijn verlangen te eerbiedigen en dit gesloten houden tot.....(geen datum vermeld)". Hetzelfde vinden we in andere families terug, zoals Engel Leuridan (Boer-Bezweerder-Kruidenmeester), die leefde van 1783 tot 1875 in Reninge, vermeldt aan wie zijn boek na zijn dood moet overgaan, aangezien zijn huwelijk kinderloos gebleven was.

Eigenaardigerwijze zijn er meerdere families Bouckaert in en rond Waregem en Kortrijk en in West-Vlaanderen met ook genezers, artsen en veeartsen. De lichamelijke kenmerken, zoals grote gestalte, forse wenkbrauwen, grote bovenste snijtanden en de gelijke voornamen zouden kunnen wijzen op een en dezelfde verre origine, wat uiteraard moeilijk uit te zoeken is. Een groot deel ervan stamt af van de grootvader van onze Franciscus Josephus II, namelijk Franciscus Josephus I of Jan Francis, die 99 jaar oud geworden is en 18 kinderen had, waaronder 12 zonen! Vader Augustinus, bijgenaamd Stientje, was gekend als genezer en was een meer volkse figuur dan zijn oom en mijn voorvader Jan Baptist I. Een andere kleinzoon Jan-(Jean)Frans Bouckaert (geb. 1916 te Waregem), gehuwd met Marie-Emilie De Jaeghere, had meerdere kinderen, waarvan Frans, slachterherbergier te Deerlijk St. Lodewijk, die ook genezer zou zijn geweest en Duo, spekslager in Roubaix, Frankrijk. In Noord-Frankrijk was een Bouckaert als genezer actief (was dit dezelfde Duo?). In Waregem was er ook een vrouwelijke genezeres of "tovenares", Lietje (=Leontine) Bouckaert genaamd, waarvan de afstamming niet kon worden teruggevonden.

III. De familie Bouckaert en het beroep van dierenarts in Vlaanderen

De familie Bouckaert is in Waregem, op de grens van Oost- en West-Vlaanderen, en wijde omgeving goed bekend, vooral in paardenmid-dens en bij de oudere landbouwbevolking. Zij zouden afkomstig zijn uit de streek van Izegem, met de eerste bekende voorvader, Pierre Bouckaert (1330-1411). Via enkele nakomelingen met de naam Jean, komen we in 1583 bij Paschin I of Passchier (ook Robert genaamd), die burger van Rosebeke is. Vanaf de 16de eeuw woonden ze ononderbroken op de grens van Zulte en Waregem. Het voorouderlijke huis aan de Zultse weg op de wijk Eertbrugghe zou rond 1792 opgetrokken zijn: in 1502 staat een telling beschreven van "Ter Brugghe", een brug over de Gaverbeek, vermoedelijk later vervormd tot Eertbrugge. Het huis staat nu de koop, nadat de weduwe van mijn oom Joseph Bouckaert eruit getrokken is.

Zijn nakomelingen stonden op allerhande manieren ten dienste van de bevolking, door te zorgen voor de gezondheid van mens en dier. Domenicus Bouqaert stond begin 18de eeuw bekend als "*chirurgijn van mens en dier*". Zijn zoon Francis (François, Frans) droeg de titel van "*paarden- en koeiemeester*". Zijn zoon Jan Baptist I verkreeg het getuigschrift van "*maréchal vétérinaire*" na deelname aan de campagne van Napoleon in Spanje. Later ontving hij van Louis Napoleon te Parijs tevens de medaille van St.-Helena voor bewezen diensten. Zij hanteerden enerzijds gebruiken en methoden eigen aan hun tijd, maar anderzijds probeerden ze te steunen op betrouwbare bronnen: zo werd een late uitgave van het "Cruydtboek" van Dodoens (als "toverboek" of "zwartboek" beschreven) van geslacht tot geslacht overgeleverd om daaruit geneesmiddelen te maken.) Zij maakten evenwel ook gebruik van psychologische beïnvloeding en schuwden ook handopleggingen, bezweringen door toverspreuken en aanroepingen van heiligen niet. Zij lazen ook voor uit het "toverboek" op een lezenaar geplaatst in een verduisterde ruimte met kaarsen errond. Later werden zij ook de eerste veeartsen in Vlaanderen: Francis Josephus I, vader van onze auteur, zou voor de Commissie van Leiden verschenen zijn en volgens de overlevering het getuigschrift bekomen hebben om diergeneeskunde uit te oefenen, zonder veel studie, maar enkel op getuigenis. Dit stuk is echter niet meer terug te vinden.

De eerste officiële veearts was Jan Baptist II Bouckaert, die in 1867 zijn diploma behaalde aan de School te Kuregem-Brussel, wat in feite de bekroning betekende van eeuwenlange inzet van onze familie voor het welzijn van mens en dier. De daarop volgende geslachten telden

ononderbroken een of meerdere veeartsen in hun midden tot en met mijn veel te vroeg gestorven vader Jean Isidore/Henri Bouckaert (1910- 1967), die als jong afgestudeerde van Kuregem in 1935 docent en nadien hoogleraar werd aan de pas opgerichte, eerste Nederlandstalige Veeartsenijschool (nu Diergeneeskundige Faculteit) van de Gentse Universiteit; hij heeft in zijn korte levensloop nationale en internationale faam opgebouwd op gebied van dieren- en paardenziekten en vooral inzake het verzorgen en behandelen van renpaarden. Hij scheef een honderdtal wetenschappelijke publicaties en hield talrijke voordrachten in binnen en buitenland.

De titel van veearts of dierenarts was tot voor 1850 in België en andere landen niet wettelijk beschermd. Iedereen kon zich dus met verzorging en genezing van dieren bezighouden, zodat het vak uitgeoefend werd door mensen zonder opleiding, maar die op basis van praktische ervaring een beperkte kennis hadden van anatomie, fysiologie en pathologie. Men noemde hen "*empiristen*" of "*empiriekers*": het waren hoefsmeden, slaggers, castreerders, dierenhandelaars, stalmeesters, vleeskeurders, herders, koewachters en allerhande genezers, kruidendokters en tovenaars, die elk op hun beperkt gebied zorgen toedienden. De voornaamste diersoorten die behandeld werden, waren de nutsdieren: paarden, ezels, muil dieren, grote en kleine herkauwers, maar ook dieren die voor de jacht gebruikt werden: honden en valken. Kennis werd meestal van vader op zoon doorgegeven en uit meerdere geslachten kwamen later veeartsen.

Tengevolge van grote vee-epidemieën en oorlogen in de 18de en 19de eeuw ontstond er echter grote nood aan goed opgeleide dierenartsen en vanuit de overheid werden instellingen voor veterinair onderwijs opgericht, waarvan de eerste ter wereld door Claude Bourgelat in 1762 te Lyon werd opgericht. Daarna volgde Alfort nabij Parijs, dat vlug de meest prestigieuze werd en later volgden andere Europese landen. In de Lage Landen moest men echter, wegens de Napoleontische oorlogen en de politieke instabiliteit, wachten tot in 1821 toen in Utrecht de eerste School voor Diergeneeskundig Onderwijs werd opgericht, en veel later, na de Belgische onafhankelijkheid, de Franstalige School te Kuregem, Brussel. Het zou duren tot 1935 voor de Nederlandstalige School aan de vernederlandste Gentse Rijksuniversiteit zou opgericht worden, met steun vanuit Utrecht, waaronder een afvaardiging van enkele Nederlandse professoren.

Als gevolg van de grote paardensterfte door de oorlogen ontstond een schaarste aan goede verzorgers, wat Napoleon ertoe bracht aan de bovengenoemde empiristen de titel van "*maréchal vétérinaire*" of "*paardenmeester*" te verlenen na een summiere driejarige opleiding, om in zijn legers te werken. Deze titel werd ook aan een aantal Belgen uitgereikt en had tot gevolg dat de benaming "*paardenmeester*" of

“meester” nog in bepaalde streken van Vlaanderen gebruikt wordt om een dierenarts aan te duiden. Na een tweejarige complementaire opleiding, meestal na terugkeer uit de oorlog, kon het diploma van veearts bekomen worden. Dit bracht veel verwarring mee, ook nadien, tijdens de Hollandse periode, zodat meerdere gradaties bestonden:

- médecin vétérinaire = veearts, rijksveearts, gouvernementveearts
- apprenti vétérinaire = leerling-veearts
- maréchal vétérinaire = paardenmeester, meester (= empiriekers met een getuigschrift)
- hoefsmid (= maréchal ferrant)
- empiriekers of genezers zonder getuigschrift

Dit bracht het Nederlandse bestuur ertoe om een commissie op te richten te Leiden, de zogenaamde “Leidse Commissie” of “*Commissie van Leiden*”, waarin zowel geneesheren als praktiserende dierenartsen met ervaring zetelden. Deze moesten kandidaten ondervragen over hun kennis om hen een soort vrijgeleide te geven om hun beroep op een meer legale wijze uit te oefenen (zie hoger).

Om een eind aan die verwarring te maken en orde op zaken te stellen werd op 1 juni 1850 de Belgische wet tot regeling van de Diergeneeskunde uitgevaardigd, als eerste in Europa en zelfs op wereldvlak! Deze beoogde twee doelstellingen:

- 1) de wettelijke bescherming van het diploma van veearts of médecin vétérinaire, afgeleverd door een officiële School, in de praktijk meestal Alfort en in mindere mate Utrecht;
- 2) de toekenning van de titel van paardenmeester of maréchal vétérinaire aan degene die op empirische basis bezig waren, na een examen, georganiseerd per provincie.

Er werden in de periode 1851-1852 254 diploma's uitgereikt. Een tweetal leden van de familie Bouckaert zouden daaraan deelgenomen hebben en het attest bekomen hebben: Jan Baptist I en vermoedelijk ook Augustinus, bijgenaamd Stientje. Tot laat in de 19de en begin van de 20ste eeuw bleven echter nog empiriekers als alternatieve genezers actief.

Hieraan werd slechts definitief een einde gesteld door de wet van 26/04/1949. Mammerickx erkent wel het historische belang van de paardenmeester als verbinding tussen de hoefsmid en andere empiristen en de veearts, dankzij de familietradities die vooral in Vlaanderen en zo ook in onze familie heersten. Dit in tegenstelling tot Wallonië, waar meer en vroeger dierenartsen actief waren, als gevolg van de grotere mogelijkheden om in het Frans te studeren. In de huidige generaties is slechts één enkele, vrouwelijke, dierenarts in Zelzate

werkzaam, afkomstig van de “Brusselse” tak uit een van de twaalf zonen van Franciscus Josephus I.

IV. Geschiedenis van de familie Bouckaert

De aangehaalde personen uit de familie kunnen gesitueerd worden op een stamboom, die op verzoek van een oom werd opgesteld en die, niettegenstaande enkele lacunes en onjuistheden, toch een goed idee kan geven van onze familiegeschiedenis. De verre oorsprong van de Bouckaerts zou in Izegem liggen, maar vanaf de 16de eeuw verbleven ze permanent in Waregem en directe omgeving. Merkwaardig is het feit dat meerdere voorvaders *buitenpoorter* waren van Kortrijk, wat het grote voordeel had dat ze daardoor onder de jurisdictie van deze stad vielen, en dat was beter dan onderworpen te zijn aan de willekeur van de lokale kasteelheren. Voor de naam Bouckaert zijn er een drietal verklaringen: hij die bij een beuk (“bouck” in het West-Vlaams) woont, “boucher” of slager of sterk als een beuk (“Buchhart”). Bijna alle Bouckaerts hadden en hebben een gemeenschappelijke eigenschap, namelijk de liefde of beter de passie voor het paard. Zij maakten deel uit of waren bij de oprichters van meerdere regionale, nationale en zelfs internationale paardenverenigingen. Zij stonden weliswaar niet aan de wieg van Waregem Koerse in 1847, maar zijn er zeer vlug bij betrokken geweest. Nadat mijn overgrootvader Jean van 1904 tot 1933 voorzitter was van de inrichtende maatschappij, maakt er sindsdien bijna steeds iemand van de familie deel uit van dit bestuur, zoals mijn ooms Albert en Leon. Daarenboven is er op die grote dag een prijs Jean Bouckaert, ter ere van mijn vader en mijn overgrootvader. Mijn oom Henri was mede-oprichter van de Waregemse Ren- en Rijvereniging en schreef enkele artikelen over de familiegeschiedenis en over Waregem Koerse.

Tijdens familiebijeenkomsten was hét onderwerp van gesprek steeds “het paard”; de pedigree of stamboom van bepaalde paarden werd zomaar uit het hoofd gedebiteerd om hun toekomstmogelijkheden te voorspellen of om een kweekprogramma op te stellen. De broers gingen dan gezamenlijk naar de renbaan om een bepaald paard aan de slag te zien en vast te stellen of het aan de gestelde verwachtingen voldeed of integendeel ontgoochelde. Nadien werd over de zaak uitgebreid nagekaart bij een goed glas wijn of champagne. Er was een sterke differentiatie opgetreden: waar heel vroeger enkel trekpaarden werden gefokt en aangewend voor het zware werk, werden - ook reeds door mijn grootvader - renpaarden gefokt of aangekocht en getraind voor drafrennen, galop, steeple, jumping, jachtparcours, military, enz. met wisselend succes.

De gebroeders Bouckaert uit de vorige generatie en hun nakomelingen hebben hun stempel gezet op de “paardenwereld” in Vlaanderen

en in België en zelfs daarbuiten, door verzorging, kweken en (laten) berijden van paarden. Ikzelf ben slechts een passieve paardenliefhebber, maar heb toch enkele malen deelgenomen aan de jaarlijkse drafwedstrijd voor medici en paramedici te Waregem, zonder veel succes trouwens, en ik ben nu thematisch filatelist over .... paarden!

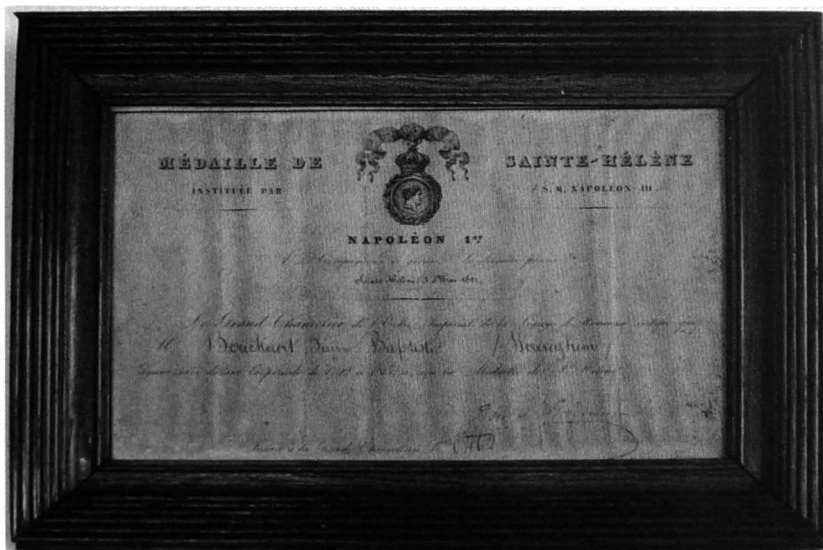
STAMBOOM FAMILIE BOUCKAERT (1)

NAAM	BEROEP	VINDPLAATS DOCUMENT
PIERRE BOUCKAERT ° 1330/ † 1411	= eerste bekende voorvader wonende te Izegem	Stamboom
JEAN BOUCKAERT I ° 1360/ † 1431		Stamboom
JEAN BOUCKAERT II °? 1390/ †?		Stamboom
WOUTHIER BOUCKAERT °? 1430/ †?		Stamboom
LAURENT BOUCKAERT °? 1465/ †?		Stamboom
PASCHIN of ROBERT BOUCKAERT I ° ± 1503/ †? (<i>Bouquaert</i>)	burger van Rosebeke (Oost-Rosebeke - West-Vlaanderen)	Stamboom
LAUWEREYNS BOUCKAERT ° ± 1533/ †?		Stamboom
PASSCHIER(PASCAL) B. II ° ± 1563/ †? (<i>Bouquaert</i>)	landbouwer (met een knecht)	Buitenpoorter van Kortrijk te Waregem. Lijst van weerbare mannen
JAN BOUCKAERT I ° ± 1593/ †? (<i>Bouquaert</i>) (fils = zoon van Passchier)	kleine landbouwer(gebruiker)	Telling Waregemse bevolking; buitenpoorter Kortrijk (*)
JAN BOUCKAERT II ° ± 1633/ †?		idem(*)
JAN BOUCKAERT III ° ± 1664/1665/ † 1713		Idem(*)
PASSCHARIUS BOUCKAERT III ° 1683/ † 1732		
DOMENICUS BOUCQUAERT ° 1721/22/ † 1797 (Domien)	chirurgijn van mens en dier	kadaster Waregem 1744
JAN FRANCIS ...?..... (Franciscus Josephus I) ° 1753/ † 1852 (= 99 jaar!) 12 zonen	paarde- en koeiemeester tovenaer- kruidendokter (Kruidenboek Dodoens)	doodsprentje grondbezitter
JAN BAPTIST BOUCKAERT I ° 1780/ † 1860	veldtocht Napoleon/raadslid	medaille Ste Hélène
AUGUSTINUS ...?... ° 1815/ † 1889	bijnaam Stientje (populaire genezer)	maréchal-vétérinaire/genezer
zoon: FRANCISCUS JOSEPHUS II ° 1853/ † 1896	slager/genezer	handschrift Nazareth farmacie- adres
JAN BAPTIST BOUCKAERT II ° 1814/ † 1907	Iste officiële veearts(1867)	diploma
JAN BAPTIST BOUCKAERT III ° 1845/ † 1935 (Jean)	veearts/burgemeester o.a. '14 - '18	talrijke eretekens en meerdere krantenartikels

(1) + tekst 'in bezit van de familie'

HENRY BOUCKAERT ° 1877/ † 1944	veearts	doodsprentje
JEAN (ISIDORE) BOUCKAERT ° 1910/ † 1967	veearts/ prof. Veeartsenijschool	doodsprentje
JAN(JEAN)IGNACE BOUCKAERT ° 1939 (zoon van Jean-Isidore (auteur van het artikel) (chirurg)		
JOSEPH BOUCKAERT ° 1913/ † 1981 zoon Michel:	veearts/paardenfokker hoefsmid	
ALBERT BOUCKAERT ° 1915/ † 1987	bedrijfsleider/jurylid/ springpaarden/ 2x nationaal jumpingkampioen	
HENRY BOUCKAERT ° 1920/ † 1991	dokter in de rechten/ Renvereniging/ cultureel leven	
ANDRE BOUCKAERT ° 1918/ † 1990	chirurg/renpaarden	
LEON BOUCKAERT ° 1924 → 7 kinderen en meerdere kleinkinderen zijn ruiters	chirurg/ruiter	

Afb. 10: Diploma Ste Hélène

Afb. 11: Plakket in de faculteit diergeneeskunde te Melle

Er heerste een sterke traditie met mondelinge overlevering van - vaak geromantiseerde - familieverhalen en het doorgeven van dezelfde voornaam Jan(-Baptist), Johannes of Jean(-Baptiste), meestal aan de oudste zoon: ondergetekende dankt zijn voornaam dan ook aan deze familiegewoonte! Maar ook geschreven documenten zijn bewaard gebleven, zoals blijkt uit de bijgevoegde documenten en illustraties. Spijtig genoeg zijn andere documenten verspreid geraakt, waardoor het moeilijk is om een globaal zicht te hebben.

Afb. 12: Prof. Bouckaert (links)
en de auteur 'jockey' rechts

Een gedeelte van de geromantiseerde familiegeschiedenis werd zelfs verwerkt in de roman "Geen tweede maal" van André Demedts, wiens familie sterk bevriend was met de onze. Meerdere aspecten zijn van belang bij de verschillende aangehaalde leden:

- genezers en verzorgers van mens en dier, dierenartsen en chirurgen;
- paardenfokkers (eerst trekpaarden, nadien ren- en springpaarden), trainers en ruiters;
- sociale bewogenheid met lokale politieke verantwoordelijkheid (burgemeester, gemeenteraadslid);
- culturele en artistieke activiteiten (toneel, bibliotheek, taalkunde, tekenen, schilderen, beeldhouwen).

Toevalligerwijze blijkt ook mijn echtgenote familie te zijn van onze Franciscus Josephus II en wel langs zijn moeder Rosalie Terryn, wiens zus Sophie gehuwd was met Eugene Van Hecke. Haar dochter huwde met J.B. Mehuys, die grootvader was van mijn vrouw via haar moeder, Margareta Mehuys.

Relatie BOUCKAERT met de FAMILIE MEHUYS - VAN HECKE

Franciscus Josephus BouckaertI		Bernardus Terryn
Jan(Baptist) Bouckaert II	Augustien Bouckaert x Rosalie Terryn	Sophie Terryn x Eugene Van Hecke
Jan(Baptist) Bouckaert III	Franciscus Josephus Bouckaert II	J.B.Mehuys x Anna, Irma, Rosa Van Hecke
Henry Bouckaert		
Jean(Isidore) Bouckaert		(Alice, Adolphine) Margareta Mehuys x Jerome Latoir
Jan Ignace Bouckaert	x	Rita Latoir
Jean Christophe Bouckaert		
Cédric(Jean, Eric) Bouckaert		

Mijn dank gaat naar dhr. Stockman voor de kopie van het manuscript; dhr. Mark Adriaen voor diens hulp bij het opzoeken van gegevens en het verbeteren van de tekst; dr. Antoon Van der Linden, achterneef van Franciscus-Josephus, voor aanvulling van de stamboom en andere gegevens; meerdere familieleden, voor aanvullende mondelinge gegevens en documenten.

BIBLIOGRAFIE

Niet gepubliceerde mondelinge familiegegevens.

Manuscripten en boeken over farmacie en geneeskunde, nr. 40, in De Magie van de oude Apotheek, Tentoonstelling november 2000 te Gent.

R.A.K. Fonds de Plotho, via internet: <http://users.pandora.be/bruno.filips>

UNIZO- Waregem; Honderdvijftig memorabele Waregemnaars, 2001

BOUCKAERT, H. Het ware verhaal van Waregem Koerse. De Gaverstreke. In: Jaarboek XV, 1987, 315- 351

De Gaverstreke, geschiedkundig tijdschrift, meerdere nummers.

MAMMERICKX, M. Histoire des maréchaux vétérinaires en Belgique au 19e siècle en Belgique

Ann.Méd.Vét. 1997, 141, 165-173. Réponse au questionnaire adressé aux délégués et membres des Sous-Commissions Provinciales du Herd-Book par Jean Bouckaert, vétérinaire à Waereghem, Impr.Gernay-Gillon, Courtrai 1891.

LEURIDAN, J. Het genesboek van Engel Leuridan, een manuscript uit de Westhoek, Kortrijk 1998.

BOUCKAERT, J.I. Geneesheiligen in onze gewesten. Voordracht Davidsfonds St.Martens-Latem - 2000.

MATHIJSEN, A.H. Ontstaan en ontwikkeling van de veeartsenijscholen in Europa en in het bijzonder in Nederland. Geschied. Geneesk. 2003, 9, pp. 102-111.

BLONDEAU, R.-A. "Diergeneeskunde en veeartsenijscholen in de Zuidelijke Nederlanden en België". In: Geschied. Geneesk., 2003, 9, pp. 162-171. Brysse, A. Familienamen Bouckaert, op users://pandora.be/adrien.brysse.

DODOENS, R. Herbarius of "Cruydtboeck", edit. François van Rafelingen, te Leiden, 1608.

HOORENS, J. Korte Historiek van het diergeneeskundig onderwijs in België - Inleiding bij een bezoek aan de Faculteit Diergeneeskunde te Merelbeke. oktober 2003.